

Szébis Bence

Egy jellemtelen személy jellemrajza

Gerőcs Péter: Győztesek köztársasága

Gerőcs Péter sokáig keresgélt. Sosem volt személyes hang az övé, de személytelen sem. Sőt, igencsak sokan lakták. Kezdetben leginkább Márton László és Mészöly Miklós – nem véletlen, hogy eddig két portréfilmet forgatott, róluk. Később, egy térdelőrajtot véve és elrugaszkodva, a maga által teremtett karaktereken át szólal meg. Első regénye, a 2013-ban megjelent *A betegség háza* még csak egyetlen elbeszélőt mozgat, legújabb könyvében azonban már számtalan hang verődik vissza. A *Győztesek köztársasága* kor- és jellemrajz, valamint írói kihívás egyszerre. Gerőcs ezúttal mindháromban majdhogynem remekel.

A betegség háza tulajdonképpen felvázolja azt a modellt, amit a *Győztesek köztársasága* csúcsra járat és kizsákmányol. Hasonlóan dokumentarista, illetve áldokumentarista regény mindkettő, szinte aktaszagú, talált tárgy. Az egyes szám első személyben megírt történet egy embergyűlölő, önmagába forduló elbeszélőről szól. Jelen regény hőse szintén hasonló figura, ám most nem a saját elbeszéléseiből ismerjük meg őt, hanem mások monológjai hoznak közel egy olyan figurát, akit a leginkább távol tartanánk magunktól, hogy közünk ne legyen hozzá. Érdeemes megidézni, mit ír Király Jenő *A film szimbolikájában* Tim Burton *Batman visszatér* című filmje kapcsán a csatornalakó Pingvinről: „Az a ressentiment, amit ez a társadalom termel, nem »neheztelés«, hanem bosszúszomjas irigység, mely azért generálja magát kifogyhatatlan szenvedéllyel, mert a térhódító gyűlölet üzemanyaga. Pingvin önsajnálata hamis, torz mivoltának önmutogató reklámozása sikerstratégia, a hátrányok hangoztatása nem az egyenlősítés, hanem az előnyszerzés eszköze, felszabadítási retorikája az abszolút hatalom megszerzésének módja. Márai már Hitler beszédeiben is felfedezte a sértett önsajnálal retorikáját (*Sértődöttek*): már az elnyomottak panaszát is a terror sajátítja ki.” Ez a leírás a regény központi karakterére, Vincze Sámuelre is igaz, mi több, az utolsó fejezetben a táborból megszökött Anna pont így jellemzi: „Az a véleményem, hogy a projekt szellemi felelőse uralkodni akar a vezető értelmiségen, mert – ki tudja, milyen okból – nem tudott a részesévé válni.” Vagy máshol: „Egy terroristáról beszélünk. Azt meg az ember csak tudja, hogy ki az ő terroristája.”

Hogy ki, illetve kik ihlették a könyv fontosabb karaktereit, arra Bárány Tibor már rámutatott, ahogy arra is, hogy mindez nem fontos (*A mi terroristánk*, Élet és Irodalom, 2015. június 12.). Egyet kell értenem vele, hiszen minden fiktív szereplőnek van valós, az életből merített mintája, de Gerőcs regényének korántsem az a valódi tétje, hogy felfejtsük ezt. Nem számít, kiről, kikről mintázta Sámuel, egy különlegesen ható, mégis nagyon is általános emberi infantilizmust mutat be: egy megalomán mártír történetét. „*En Vincze Sámuel vagyok, aki a pokolban készül elültetni az édenkert*

magvait” – írja magáról az egyetlen helyen, ahol megszólal: egy általa írt, elküldetlen levélben. Ám valójában ez sem igazi megszólalás, csupán kontrollált konfesszió, amiről a szövegben maradt, kihúzott sorok tanúskodnak. Az szöveg többi része épp olyan kreálmány, mint Sámuel maga. Egy céltudatos ember gondosan, ám téveszmékből felépített, korcs ideológiája.

Ennek az esztelen eszmeiségnek csúcspontja Sámuel víziója, melynek lényege, hogy „magasan képzett értelmiségiek, akik csatlakozni akarnak a programhoz, összegyűlnek egy megépített telephelyen, és egy önellátó, vagy inkább önfenntartó élet keretfeltételeinek a kidolgozásába kezdenek, miközben saját magukat megfigyelve, elemzéseket írnak, amelyekkel egy nagyobb kutatáshoz járulnak hozzá.” Ez az utópia a Győztesek köztársasága. Egy Recsk melletti telep, ami kísérleti állatokként tartja fogva lakóit. Ugyanis a szellemimunkatáborról hamar kiderül, hogy valójában szellemi munkatábor. Az eddig vezető utat ismerteti a regény a Sámuel közlebről ismerők vallomásaian keresztül.

A legtisztább elbeszélés a produkciós iroda asszisztensétől, Anditól hangzik el, aki egy tébolydában tengeti mindennapjait. Gerőcs kifacsarja ezt a kifacsart világot, azt mutatja meg, hogy a lenézettek, a társadalomból kivetettek látják csak át ezt az infantilis masszát, hiszen ők alulról nézik azt. A számkivetettek tisztánlátásán nem törik meg az igazodni vágyás konvenciója. Andi monológja a regény legfontosabb része, ahol nemcsak összeállnak a korábbi események, de kirajzolódik azok íve is. Ő az, aki olyan szenvtelenséggel tud mesélni a történekről, hogy még saját magáról is mesesik, hogy egyes szám harmadik személyben beszél. És itt jutunk el Gerőcs regényének egy fontos momentumához, ami szándékolt gesztus vagy sem, ott szendereg ebben a közel háromszáz oldalban.

Arról van szó, hogy Gerőcs egy olyan műfajhoz nyúlt, amire jó ideje mutatkozik igény az olvasók részéről, és ingoványos terület az ítések körében. A Győztesek köztársasága ugyanis nem kevesebbet kockáztat, mint hogy a krimi eszköztárát használja, igaz, jócskán minimalizálva azt. Nincs ugyanis a szigorú értelemben vett nyomozó, legalábbis egy olyan karakteres detektív, mint Sherlock Holmes vagy Poirot, akít egy életre megjegyez és megkedvel az olvasó. Itt egy arctalan és tulajdonságok nélküli kérdező van csak, aki nem is biztos, hogy minden fejezetben ugyanaz a személy. Szigorúan véve nyomozás sincsen, inkább tényfeltárás, jobban mondva annak kísérlete. Mégis több bűntény is felfeslik a történekről, a legjelentősebb talán az a rejtély, hogy hová lett Vincze Sámuel. Ilyen szempontból nézve Gerőcs egy szokatlan regényenyl bővíti a hazai bűnügyi irodalmat. Míg Kondor Vilmos szabályos értelemben vett krimiket ír, tehát a bűnös kiléte érdekl, Babiczky Tibor pedig a bűnről és a bűnhódésról elmélkedik a *Magas tengerben*, Gerőcsöt másként foglalkoztatja az elkövető. Nem személyének, hanem személyiségének kiléte áll a rejtély központjában. Ezt igyekszik felfejteni, ilyen tekintetben pedig közelebb áll a thriller, mint a krimi vagy bűnügyi regény műfajához.

Gerőcs Pétertől ugyanakkor – ezt már a *Tárgyakban* is bizonyította – nem áll távol a paródia, elsősorban a stílusparódia sem. Ehhez ismét Andi vallomáshoz kell visszakanyarodnunk, hiszen ez az a fejezet, melynek roncsolt nyelvazete tulajdonképpen a hivatalos szövegek, a jegyzőkönyvek száraz precizitásának, rideg és göröcsös konkretizálási kényszerének kifigurázása. Ez azonban kétélű fegyver, hiszen az olyan mondatok, mint: „Vincze Sámuelhez én kellően szakmai kapcsolódás mentén... voltam elkötele-

zódve”, vagy: „*Amikor Vica néni meglátott, dörmögés szerét ejtette*”, egy darabig szórakoztatók, ám idővel, kiismerve komikumuk mechanizmusát, már egy túlhajszolt viccé válnak. Nem mellesleg irritálók, és nehezítik a szövegértést, ami lévén, hogy a regény talán legfontosabb fejezetéről van szó, nem túl szerencsés. Ez a hiba talán épp annak eredménye, ami az egész regényt jellemzi: érdeme a gyenge pontja is. Tartalmilag szinte semmit sem tud felmutatni, amit mégis, az már lerágott csontok csócsálása. A lendületes mondatok és a hibátlan szövegszövet mögött ugyanis se semmi meglepő, se semmi fordulatos nincs. Amit pedig láttat, azt annyiszor láttuk már.

Ezt leszámítva, vagy épp ezért, a *Győztesek köztársasága* egy beérett regény, egy tudatos és tehetséges szerző írása, aki nem csak szóról szóra, mondatról mondatra felépíti művét, de mint a granulátum, feloldódik a szöveg folyadékában. A szöveg felé tanúsított ilyenfajta alázat és profizmus teszi a *Győztesek köztársaságát* az elmúlt év egyik jelentős könyvévé, ha az irodalmi életben talán nem is, de Gerőcs életművében mindenképp. Minden más csak hordaléka ennek.

(*Kalligram, 2015*)